

IJTIMOY TARMOQLAR DAVRIDA JURNALISTIKANING O'RNI

Muxammadova Sevinch Jamoliddin qizi

Annotatsiya: *Maqolada ijtimoiy tarmoqlar zamonida jurnalistikaning roli va ahamiyati tahlil qilinadi. Ijtimoiy tarmoqlar an'anaviy ommaviy axborot vositalari bilan integratsiyalashib, axborot tarqatish tezligi, interaktivlik va foydalanuvchi ishtiroki nuqtai nazaridan jurnalistikaning shakllanishiga ta'sir ko'rsatadi. Maqolada axborot ishonchliligi, dezinformatsiya xavfi va yangi kontent formatlari masalalari ko'rib chiqiladi. Zamonaviy jurnalistlar nafaqat axborot yetkazuvchi, balki foydalanuvchi bilan o'zaro aloqada bo'ladigan va axborot sifatini ta'minlaydigan mutaxassis sifatida faoliyat yuritishi lozimligi ta'kidlanadi.*

Kalit so'zlar: *Ijtimoiy tarmoqlar, jurnalistika, axborot tarqatish, interaktivlik, foydalanuvchi ishtiroki, fake news, kontent formatlari.*

KIRISH

So'nggi o'n yilliklarda ijtimoiy tarmoqlar global axborot maydonida jurnalistikaning shakllanishi va rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Facebook, Twitter, Instagram, TikTok kabi platformalar an'anaviy ommaviy axborot vositalari bilan birga ishlashga majbur bo'lib, axborot tezligi, qamrovi va interaktivligi nuqtai nazaridan yangicha me'yorlarni yaratmoqda

Ijtimoiy tarmoqlar jurnalistikaning uch asosiy yo'nalishiga ta'sir qilmoqda:

1. Axborot tarqatish tezligi va hajmi. Platformalar orqali xabarlar real vaqt rejimida millionlab foydalanuvchilarga yetkaziladi.

2. Ochiqlik va interaktivlik. Foydalanuvchilar xabarlarni sharhlash, baham ko'rish va baholash imkoniyatiga ega.

3. Axborot ishonchliligi va manipulyatsiya xavfi. Tezkorlik ko'pincha tasdiqlanmagan xabarlarning tarqalishiga olib keladi

Shu sababli zamonaviy jurnalistika nafaqat axborot yetkazuvchi, balki foydalanuvchi bilan o'zaro aloqada bo'ladigan, tezkor va mas'uliyatli tizim sifatida shakllanishi talab etiladi.

ASOSIY QISM. TAHLIL VA NATIJALAR

Raqamli texnologiyalar konvergentsiyasi sharoitida media va axborot savodxonligiga ega bo'lgan jurnalistlarning ijodiy faoliyati sifat bosqichiga ko'tariladi. Shuningdek, universallashtiruv jarayoni jurnalistlarni quyidagilarni bajara olishlariga sharoit yaratdi:

- dolzarb, ijtimoiy axborotni yaratish;
- mavjud ijtimoiy jarayonlarni tankidiy jihatdan tahlil eta olish;
- medianing ijtimoiy jarayonlarga ta'sir etish ko'lamini va darajasini, unda axborotni namoyish etish shakllarini tushunish;

- ularning o'zlarining faol fuqarolik pozitsiyasini namoyish etishda undan foydalanish va ijodiy jihatdan tushunish;
- har taraflama puxta va mustaqil qarorlar qabul qilish;
- atrof-muhit haqida yangi axborot olish;
- umumiylik hissiyotini shakllantirishga ko'maklashish;
- jamiyat rivojining dolzarb masalalari bo'yicha ommaviy debatlar va dialoglarni ta'minlash va qo'llab-qo'vvatlash;
- hayoti davomida uzluksiz ta'limni qo'llab-quvvatlash;
- o'z xavfsizligini ta'minlagan va ijtimoiy mas'uliyatni his qilgan holda mediadan foydalanish;
- fuqarolik jamiyati va global axborot tarmog'ini shakllanishi va rivojini qo'llab - quvvatlash.

Yuqorida sanab o'tilganlarning barchasi kun.uz saytida faoliyat yuritayotgan jurnalistlarda namoyon bo'lmoqda. Saytning "O'zbekiston yangiliklari", "Jahon yangiliklari", "Iqtisodiyot yangiliklari", "Jamiyat yangiliklari", "Fan va texnika yangiliklari", "Sport yangiliklari" ruknlari ostida berilayotgan materiallar respublikamiz va xorijda sodir bo'layotgan voqea-hodisalarga o'zgacha, qolipdan chiqqan holda yondoshuv natijasida juda ham o'qishlidir. Internet tizimida faoliyat yurituvchi jurnalist radio, televideniye, matbuotda faoliyat yurituvchi jurnalistdan albatta farq qiladi. Internet jurnalisti yuqorida tilga olingan jurnalistlarning barcha xususiyatlarini o'zida mujassam etgan holda o'z faoliyatini bajarishi lozim.

Internet jurnalistining mahorati yangiliklarni baholay olishida bilinadi. Bu jurnalistdan talab qilinadigan asosiy narsalardan biri hisoblanadi. Yangiliklarni tanlash va ularni baholash internet jurnalisti kundalik faoliyatidagi eng qiyin yumushlardan biri hisoblanadi. Bu jurnalistning tajribasini ham ko'rsatib beradi. Masalan, "kun.uz" sayti jurnalistlari yangiliklarni baholashda mazkur saytning axborot siyosatiga, voqeaning ijtimoiy ahamiyati va dolzarbligiga e'tibor berishadi. Saytda berilgan "Nazorat qiluvchi idoralar mustaqil bo'lishi kerak. Davlat boshqaruvidagi muammolardan biri haqida" sarlavhasi ostida chop etilgan xabar 2 soat ichida 13 804 marta o'qilganini kuzatish mumkin, bu ham albatta auditoriyaning qiziquvchanligidan dalolat beradi. "Musulmonlar idorasining yo'l harakati qoidalariga rioya qilishga doir fatvosi e'lon qilindi" kabi xabarlar ham foydalanuvchilar diqqat-e'tiborini tortib kelmoqda. Internet jurnalistining mahorat qirralaridan yana biri uning tezkorligidir. Agarda 2-3 yil oldin respublikamizda faoliyat yuritayotgan saytlarning salkam 50 foizi muntazam yangilanmagan bo'lsa, bugungi kunda sifatli axborotga bo'lgan talabning oshishi, saytlarning ko'payishi va axborot bozori uchun kurash OAV maqomiga ega saytlarning har kuni yangilanib turishini taqozo etmoqda. Buni "kun.uz", "daryo.uz", "gazeta.uz", "qalampir.uz", "xalq so'zi" saytlari misolida ko'rishimiz mumkin. Ularda berilayotgan bugungi kunning dolzarb muammolariga bag'ishlangan materiallar foydalanuvchilar xabardorligining oshishiga olib kelmoqda. Agarda saytlar kontenti bilan tanishish dinamikasini kuzatadigan bo'lsak, www.uz portalining xabariga ko'ra, bir kunda

daryo.uz saytiga 422 496 mingga yaqin foydalanuvchilar kirs, reytingning uchinchi o'rnini egallagan "qalampir.uz" saytiga 106 086 mingga yaqin foydalanuvchi kirib, uning mazmuni bilan tanishar ekan. Bu ko'rsatkichlar ham bugungi kunda insonlarning axborotga qanchalik kuchli ehtiyoji borligini ham ko'rsatib bermoqda.

Aslida jurnalistlar, o'z kasbiy vazifalariga muvofiq, axborot vakuumida yashashlari mumkin emas. Bloggerlardan olingan ma'lumotlar jurnalistlar tomonidan rasman e'lon qilinmasa-da, baribir ularni kundalik faoliyatlarida nazardan qochirmaydilar. Zero, an'anaviy OAVning axborotni yashirish odati ularga bo'lgan ishonchga putur yetkazadi. Natijada odamlar bloglarga o'xshagan axborot manbalariga murojaat etishga majbur bo'ladilar. Bunda auditoriyaning professional jurnalistlarga bo'lgan ishonchi pasayadi, bloggerlar mavqei esa oshib boraveradi. Natijada an'anaviy jurnalistikaning reytingi biroz tushib ketishi mumkin.

Internet jurnalistining mahorati avvalo jurnalistika konvergentsiyasi jarayonida o'quvchi uchun qiziq bo'lgan faktlarni zudlik bilan har tomonlama, ya'ni matn, video va audio jamlanmasi ko'rinishida yetkazishdir. Bugungi kunga kelib saytlarda ("kun.uz", "daryo.uz", "gazeta.uz", "human.uz") muhbir bilan birgalikda fotograf va operator faoliyatini kuzatishimiz mumkin, bu albatta ularda faoliyat yuritayotgan jurnalistlar matn va surat bilan chegaralanib qolmay, axborotni video va audio shaklida ham aholiga yetkazib berishayotganliklarini ko'rishimiz mumkin.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiya agentligi, O'zbekiston Jurnalistlari ijodiy uyushmasi, Elektron ommaviy axborot vositalari milliy assotsiatsiyasi, Jurnalistlarni qayta tayyorlash markazi va boshqa tashkilotlarning samarali faoliyat ko'rsatayotgani axborot sohasini rivojlantirish uchun zarur barcha sharoitlar yaratilganidan yana bir dalolatdir.

Soha xodimlarini rag'batlantirish, yangidan-yangi ijodiy parvozlar sari da'vat etish, kasb malakasi va mahoratini yuksaltirish, zamon talabiga uyg'un mutaxassis kadrlar tayyorlash borasidagi ishlar ko'lami tobora kengaymoqda. Bu jihatlarda jurnalistikamiz rivojiga xizmat qilayotgan turli ko'rik-tanlovlar, ijodiy bellashuvlar, grant-loyihalar, ijtimoiy dasturlarda ham o'z ifodasini topmoqda.

Bu borada jurnalistlar o'rtasida o'tkazib kelinayotgan "Oltin qalam" Milliy mukofoti, "Yilning eng faol jurnalisti", «Eng ulug', eng aziz» singari tanlovlar, "Jurnalistlar bahori", "Ijtimoiy media maxsulotlar milliy festivali", "Ozod yurt to'lqinlari" kabi mediafestivallar ijod ahlining jamiyatdagi faolligini oshirish, kasbiy mahoratini yuksaltirish, iqtidor sohiblarini rag'batlantirish va qo'llab-quvvatlashda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

OAV uchun kadrlar tayyorlash va qayta tayyorlash milliy tizimining takomillashtirilishiga ham katta e'tibor berilmoqda. Xususan, O'zbekiston Milliy universitetining jurnalistika, O'zbekiston davlat jahon tillari universitetining xalqaro jurnalistika fakultetlarida, shuningdek, O'zbekiston jurnalistika va ommaviy kommunikatsiyalar universitetida soha uchun kadrlar tayyorlanmoqda va hozirgi tez o'zgarayotgan globalashuv davrida jurnalistikaning o'ziga xos xususiyatlari, tarixiy

taraqqiyoti, bugungi holati va istiqboli bilan bog'liq masalalarni chuqur o'rganish, bu borada olib borilayotgan ilmiy- tadqiqot va ijodiy ishlar samaradorligini ta'minlash hamda ushbu soha uchun yuqori malakali kadrlar tayyorlashning sifatini tubdan oshirish yo'lida ish olib borilmoqda.

Milliy ommaviy axborot vositalarini izchil rivojlantirish, sifat jihatdan yangi bosqichga ko'tarish, jahon andozalari talablari darajasida faoliyat ko'rsatishi uchun zarur sharoitlarni yaratish, ijodkorlar mehnatini qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirish borasida doimiy e'tibor va g'amxo'rlik ko'rsatilib kelinmoqda. "Bugun biz yashayotgan shiddatli XXI asrda zamonning o'zi hayotimizga keskin sur'atlar bilan kirib kelayotgan globallashuv jarayonlari O'zbekiston ommaviy axborot vositalari va jurnalistlar ahli oldiga bizning ezgu maqsadimiz bo'lgan demokratik davlat, kuchli fuqarolik jamiyat barpo etish yo'lida g'oyat muhim, dolzarb vazifa va talablarni qo'ymoqda. Buning uchun ommaviy axborot vositalari vakillaridan nafaqat professional bilim va malaka, hayotiy tajriba, o'z so'zi uchun ma'sulyati hissi, ayni vaqtda yuksak grajdanlik pozitsiyasi, ma'naviy jasorat ham talab etiladi", — degan edi O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev o'z ma'ruzalarida. Davlat rahbarining biz jurnalistlarga yuksak ishonchi, har tomonlama qo'llab quvvatlanishi, sharaflı kasb egalari oldiga yuksak va sharaflı vazifalarni yuklaydi.

"Hamma davrlarda ham jurnalistlarga oson bo'lmagan. Bu kasbni bilib turib tanlaganmiz. Jurnalistika kurashishni talab qiladigan soha. Matbuot va ommaviy axborot vositalarini to'rtinchi hokimiyat darajasiga chiqishini istaymiz. Bugun biz shu kuchga to'laqonli ega bo'lish uchun harakat qilyapmiz.

O'zbek jurnalistikasining erkinligi, yutuqlari haqida gapirilganda ko'pchilik avvalgi davr bilan qiyoslashga o'rganib qoldi. Bunday solishtirish u qadar to'g'ri emas, nazarimda. Chunki jurnalistikamizni avvalgi vaziyati bilan qiyoslagandan ko'ra, "Aslida jurnalistika qanday bo'lishi kerak?" degan savol nuqtai nazar bilan qarashimiz lozim.

Sohamizning bugungi natijalari uchun kimgadir rahmat aytishimiz shart emas.

O'zi shunday bo'lishi, bundan ham yaxshiroq bo'lishi kerak-da. Hamkasblarimga shuni aytgan bo'lardimki, oldinga yanayam katta maqsadlar qo'yib, haqiqiy to'rtinchi hokimiyat bo'lishga intilaylik.

Bilasizmi, demokratiya ancha rivojlangan davlatlarda matbuot va ommaviy axborot vositalariga nisbatan birinchi hokimiyat sifatida ham qarashadi.

Bu jurnalistikaning kuchida ko'rinadi.

Xulosa

Ijtimoiy tarmoqlar davrida jurnalistika an'anaviy yondashuvlardan tezkor, interaktiv va foydalanuvchi bilan o'zaro aloqada bo'ladigan modelga o'tgani kuzatilmoqda.

Shu bilan birga, axborotning tezkorligi, tasdiqlanish darajasi va sifatini nazorat qilish masalalari dolzarb bo'lib qolmoqda.

Zamonaviy jurnalistlar nafaqat axborotni yetkazuvchi, balki foydalanuvchi bilan muloqot qiluvchi, axborot xavfsizligi va ishonchliligini ta'minlaydigan mutaxassis sifatida faoliyat yuritishi lozim.

Ijtimoiy tarmoqlar jurnalistikaning rivojlanishiga imkon yaratib, uning format va uslublarini diversifikatsiya qilgan bo'lsa-da, professionalizm va axborot ishonchliligi prinsiplari saqlanishi muhimdir.